

BØRN I FÆNGSEL SAMMEN MED VOKSNE

AF BETH GROTHE NIELSEN

Incarceration may mollify the outraged feelings of a community, but it does the offender no good.

Most children who suffer custodial punishment are made worse and not improved by it.

All over the world authorities are resorting to locking up children and juveniles far too easily. Once they are behind bars they are likely to be forgotten: At least in terms of unmet needs emanating from their individual situation; consequently, suicide rates are appallingly high.

Ovenstående citater er hentet fra John C. Freeman: *The Quest for a Better System and Administration of Juvenile Justice*. UNAFEI Report No. 25, Tokyo 1984, og fra kommentarerne til the Draft Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice. De sidste er et foreløbigt resultat af arbejdet efter den 6. United Nation Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders i 1980. Det er meningen, at disse standard minimum regler skal vedtages på den 7. FN kongres i eftersommeren 1985.

En af reglerne er formuleret således (19.1):

The placement of a juvenile in an institution shall always be a disposition of last resort and for the least period necessary.

Ikke alene frihedsberøves børn og unge overalt i verden i stort tal, de anbringes også i f.eks. fængsler, der primært er beregnet for voksne kriminelle sammen og med disse.

I december 1984 blev der i Firenze afholdt et internationalt seminar om børn i fængsel sammen med voksne fanger. Seminaret var arrangeret af organisationen Defence for Children International (DCI) i samarbejde med Firences bystyre og sociale myndigheder samt UNICEF.

DCI er en privat organisation, der blev grundlagt i FN's børneår 1979. Dens formål er at være igangsætter af og samlingspunkt for lokale, nationale og internationale bestræbelser for at beskytte børn mod grusomhed, forsømmelse og udnyttelse, uanset fra hvilken side de udsættes herfor. Det skal ske ved at støtte bestræbelserne for at skabe international solidaritet på området, ved at foreslå egnede foranstaltninger og derved øge bevidstheden om problemet hos relevante personer og organisationer, og på basis af deklARATIONEN om børns rettigheder direkte at forsvare børn, der er blevet eller risikerer at blive ofre for handlinger af den nævnte art.

DCI samarbejder med enkeltpersoner og organisationer, der forfølger samme formål, hvad enten de arbejder med forskning, undervisning, behandling eller andet – under den forudsætning, at bestræbelserne så vidt muligt går på, at barnet skal forblive i eller vende tilbage til sine oprindelige omgivelser.

DCI tilhører gruppen af NGO's (non governmental organisations med rådgivende status for FN).

I årene efter DCI's grundlæggelse blev det klart, at et af de områder, organisationen måtte beskæftige sig med, var børn anbragt i fængsler sammen med voksne. DCI modtog nemlig til stadighed rapporter fra hele verden om fængslede børn, der var udsat for misbrug og overgreb fra såvel voksne fangers som personalets side. Det så ud til, at problemet var globalt, at der befandt sig børn i fængsler sammen med voksne i lande med vidt forskellige socioøkonomiske, kulturelle og politiske realiteter i øvrigt. Men det var spredte informationer, der nåede DCI. Mange aspekter af problemet var slet ikke oplyst. F.eks. havde man ikke kendskab til noget så elementært som, hvor mange børn det drejede sig om i de forskellige lande.

I 1982 besluttede DCI at iværksætte en international undersøgelse om børn i fængsel. DCI understregede i den anledning som sin grundlæggende opfattelse, at børn aldrig bør anbringes i straffeinstitutioner sammen med voksne, og at statens behandling af børn eksplicit eller implicit bør bedømmes efter samme målestok, som anvendes for at vurdere, om forældre er egnet til at varetage deres børns tarv.

Professor Sanford J. Fox, direktør for Centre for the Comparative Study of Children and the Law, Boston College Law School, USA, blev udpeget til forskningsprojektets koordinator, og der blev sammensat et panel af rådgivere. Blandt disse har været Annita Rönström fra Rädde Barnen i Stockholm.

Alle permanente medlemmer af FN blev informeret om undersøgelsen og anmodet om at opfordre deres respektive regeringer til at samarbejde særligt med henblik på at give adgang til informationer. Der blev desuden gennem forskellige internationale organisationer (f.eks. Amnesty International) rettet direkte henvendelse til nationale forskere med erfaring i forskning omkring børns sociale forhold i særdeleshed eller menneskerettigheder i almindelighed. Udvælgelsen af nationale forskere skete dels ud fra et repræsentativitetsprincip, således at landene kom til at repræsentere flest mulige geografiske, politiske, økonomiske og kulturelle træk, dels ud fra de pågældende forskeres uafhængighed af nationale myndigheder og faktiske muligheder for at få de ønskede oplysninger fra myndighederne.

For at sikre størst mulig ensartethed i de nationale rapporters struktur, udarbejdede DCI et detaljeret oplæg om, hvilke data rapporterne burde indeholde. Det drejer sig om følgende:

- I. Antal, køn og alder for de børn, der på en given dato befinder sig i en straffeinstitution for voksne.
- II. Årsagerne til, at børnene befinder sig i institutionen.
- III. De forhold, som institutionen byder børnene (herunder bl.a. antal fanger i hver celle og cellernes udstyr, børnenes daglige rutine, sundhedsmæssige forhold, undervisning, disciplinære foranstaltninger, kontakt med voksne fanger og de proceduremæssige regler for overhovedet at bringe børn i fængsel).
- IV. Almindelig beskrivelse af institutionen.
- V. Interview med indsatte børn over 12 år.
- VI. Interview med mødre, der medbringer deres børn i fængslet.

I slutningen af 1984 var man nået så langt, at der forelå rapporter fra forskere i følgende lande:

Østrig, Canada, Colombia, Costa Rica, Danmark, England og Wales, Finland, Vesttyskland, Frankrig, Indien, Jamaica, Japan, Marocco, Holland, Nigeria, Rumænien, Skotland, Sydafrika, Spanien, Svejts, Thailand, Vestbredden (besat af Israel), Jugoslavien og Zaire.

På trods af DCI's anstrengelser for at vejlede forskerne i retning af at få udarbejdet relativt ensartede rapporter, lykkedes dette kun delvis. Der var således ikke grundlag for systematisk belysning af punkterne I-VI. Rapporterne bar naturligt nok også præg af at være udarbejdet i så forskellige lande, som ovennævnte opremsning viser.

I forbindelse med det i indledningen omtalte seminar forelå der en foreløbig sammenfatning af de enkelte landes rapporter. Følgende definitioner danner grundlaget for rapporterne: Ved *børn* forstås personer under 18 år, ved *fængsler* forstås institutioner, hvor voksne, der er mistænkt eller dømt for kriminelle handlinger, er anbragt. Ved *børn i fængsel sammen med voksne* forstås børn, der anbringes natten over i et fængsel, hvor de kan se eller høre voksne fanger.

Børn kan være i fængsel af to hovedårsager: Enten på grund af deres egen opførsel eller sammen med deres forældre (typisk mor).

Kun ét land (Rumænien) kunne helt sige sig fri for at anbringe børn i fængsel sammen med voksne. Alle andre erkendte, at det foregår i større eller mindre udstrækning og af forskellige grunde. De fleste lande har en kriminel lavalder, der ligger et sted under 18 år, og hovedårsagen til fængsling af børn er deres overtrædelser af straffelovgivningen. Generelt kan det siges, at langt de fleste børn, der sættes i fængsel, har begået tyveri og andre berigelsesforbrydelser. F.eks. oplyste den skotske rapport, at børn under 16 år, der betegnes som »unruly« og derfor idømmes fængselstraf, fordeler sig med 46 % indbrud og tyveri, 16 % voldsforbrydelser, 23 % færdselslovovertredelser og 15 % andet. I andre lande (f.eks. Danmark, Østrig, Colombia og Sydafrika) lå procentandelen af berigelsesforbrydelser mellem 60 og 70.

Forskerrapporternes oplysninger om, hvor længe børn opholder sig i fængsel, er temmelig sporadiske og usammenlignelige. Generelt kan det siges, at der er oplysninger om alt fra et døgn til adskillige år, og at længden bl.a. afhænger af, om der er tale om varetægtsfængsel eller afsoning af straf. Fra England oplystes det, at en dreng på 15 år i 1981 var blevet tilbageholdt i fængsel i 205 dage uden at være dømt og derefter blev frifundet, og at 23 andre 14-16 årige havde været varetægtsfængslet på samme måde i gennemsnitligt 72 dage. Den sydafrikanske rapport oplyste, at studenter i alderen 13 til 25 år tilbragte mellem 4 dage og 18 måneder i fængsel for politiske aktiviteter.

Om forholdene i de institutioner, hvor børn fængsles sammen med voksne, oplyses der meget forskelligt i rapporterne. De fleste forskere kan fortælle om misbrug fra såvel voksne fangers som fængselspersonalets side. Fra England blev det således rapporteret, at

there appear to be many groups of National Front (a Fascist right wing organization) supporters among prison officers – and in these prisons black prisoners are frequently racially abused or assaulted. This may take the form of physical or verbal abuse, and black prisoners are given the dirtiest jobs to do, or the most badly paid.

Den engelske rapport omtaler også, at fangevogterne lukker øjnene for de misbrug, der

foregår fra fangernes side. Det går særlig ud over fanger, der er dømt for seksualforbrydelser. Det hedder:

Attacks with razor blades, hot fat or boiling water invariably [occur] while prison officers are conveniently looking in another direction. Inquiries afterwards are met by a wall of silence from straff and inmates alike. In many instances it is prison officers themselves who have provoked the assaults by passing on details of the offence for which a newly arrived prisoners was sentenced.

Det siges ikke, at disse misbrug i særlig grad går ud over børn i fængslerne, men de foregår i fængsler, hvor der er anbragt børn.

Fra en lang række lande oplyses det, at homoseksuelt misbrug af børn i fængsel er udbredt, og at det foregår med fængselspersonalets stiltiende accept. Fra Costa Rica rapporteredes om en 17-årig, der sad fængslet i en celle sammen med ældre fanger, og som gentagne gange var blevet seksuelt udnyttet af en af dem. Fængselspersonalet vidste udmærket, hvad der foregik, men flyttede ikke den pågældende fange til en anden celle. Fængselsdirektøren kendte til den hyppige forekomst af homoseksuel udnyttelse af børn og unge i fængslet, men udtalte, at det foregik på frivilligt grundlag og ikke kunne forhindres, fordi alle fangerne var »thoroughly corrupted«.

Fra nogle få lande rapporteres der om utilstrækkelig kost i fængslerne, mens fratagelse af måltider bruges som disciplinærstraf i mange lande. Enkelte lande bruger fysisk afstraffelse, (Sydafrika f.eks. »a maximum of six strokes«), flere bruger anbringelse i isolation, og mange bruger tab af forskellige privilegier som disciplinærstraf. Nogle rapporter taler om »appropriate« og »varied and imprecise« straffe. Flere steder erkendes det, at disciplinærregler og procedure ikke kendes af børnene, bl.a fordi de ikke kan læse. De erfarer da fra ældre fanger eller gennem de fejltagelser, de selv begår, hvad man må og ikke må, og hvilke konsekvenser overtrædelser får.

Mange af de børn, der anbringes i fængsel, er i den undervisningspligtige alder (hvis en sådan findes). Staten må derfor være forpligtet til at sørge for undervisning af børnene. Frihedsberøvelsen giver mulighed for et intenst undervisningsforløb, som mange af børnene måske aldrig har fået, mens de var i frihed. I de vestlige lande synes der da også generelt at blive tilbudt relevant undervisning, mens det kniber mere i lande i den tredje verden. Fra Zaire hedder det således:

There is no educational program apart from the ethical talks during which the Superintendent teaches them about civic responsibility.

Flere steder rapporteres det, at det er de voksne fanger, der underviser børnene.

Psykologisk behandling og rådgivning af børnene synes at være et sjældent fænomen, der fortrinsvis finder sted i de vestlige lande. Omfang og indhold af lægetilsyn varierer meget fra land til land, men de fleste lande rapporterer, at der foregår en lægelig undersøgelse af børnene i forbindelse med deres indsættelse i fængslet. Flere rapporter taler om utilstrækkelig lægelig behandling under fængselsopholdet. Det gælder f.eks. England, hvis rapport også omtaler ordinerings af forkert medicin og alt for rigelig ordinerings af »potentially dangerous psychotropic drugs«.

I de fleste lande kan man finde børn i fængsler med høje mure, pigtråd, elektriske hegn

og tekniske alarmsystemer. Mange steder er fangevogterne bevæbnede, men dog ikke altid synligt for fangerne. Der er meget stor variation i fængslernes sanitære installationer. Fra England rapporteres der om fængselsafdelinger, hvor 60-70 fanger må deles om ét toilet (fordybning i gulvet), ét afløb, ét vaskefad og én vandhane. Et andet sted må 1.200 fanger tage bad i en primitiv, snavset kælder, hvor der er 16 badekar og 3 brusere. Kun 4 kar kan bruges ad gangen på grund af ustabil vandforsyning, og brusere kan slet ikke bruges, fordi vandforsyningen da vil stoppe helt. Generelt hedder det i den engelske rapport:

The sanitation system in prison is clearly one of the worst aspects of life in prison for young offenders. The situation in all the prisons looked at .... contravened Rule 5.3 of the European Standard Minimum Rules, and often deprivation of liberty is in an unhygienic, squalid and unhealthy environment. ... By no stretch of the imagination can these conditions be regarded as humane and proper.

Der rapporteres om fængselsceller med åbne toiletter og en gennemtrængende stank af urin, men der rapporteres også om celler med separat toilet med træk og slip.

De fleste rapporter indeholder ikke oplysninger om, hvad der sker med børnene, når de bliver løsladt, men en del lande, specielt i den vestlige verden, nævner forskellige »aftercare programs« iværksat af offentlige eller private organisationer. To lande, Zaire og Indien, angav direkte, at der ikke fandtes nogen form for hjælp eller behandling efter børnenes løsladelse.

Det i indledningen omtalte seminar blev afholdt for at koordinere forskernes resultater, undersøge deres konklusioner og beslutte, hvorledes den tilvejebragte information kunne spredes. Seminarets andet hovedformål var at diskutere alternativer til anbringelse af børn i fængsel sammen med voksne.

En række generelle aspekter af spørgsmålet børn i fængsel sammen med voksne gik igen i forskernes rapporter og drøftelserne på seminaret.

Som nævnt var udgangspunktet, at fængsling af børn sammen med voksne aldrig kan være retfærdiggjort, hvilket seminarets deltagere var enige i. På trods af, at det er slået fast i internationale deklamationer og konventioner, at børn skal adskilles fra voksne, såvel mens en straffesag mod dem verserer, som når straffen skal afsones, fremgik det klart på seminaret, at børn på begge stadier frihedsberøves sammen med voksne overalt i verden. Det fremgik også, at problemet eksisterer i nogle lande, fordi praksis afviger fra lovgivningen, i andre fordi der er hul i loven, eller loven udtrykkeligt tillader det.

Der opstår et dilemma, hvis man – for at undgå fængsling af børn sammen med voksne – går ind for oprettelse af særlige straffeinstitutioner for børn, idet man derved accepterer, at børn overhovedet bliver frihedsberøvet. Holdningen på seminaret var, at hvis et lands myndigheder finder frihedsberøvelse uundgåelig, må disse myndigheder være forpligtet til at sørge for adskillelse af børn og voksne og sørge for oprettelsen af institutioner, der kan yde børn den behandling de behøver. Princippet må være hensynet til barnets tarv og ikke det traditionelle og stadig dominerende hensyn til statens og samfundets interesser frem for barnets. I visse specielle situationer kan det dog være i barnets interesse ikke at blive adskilt fra voksne, nemlig i tilfælde hvor små børn følger deres mor i fængsel. Af nogle rapporter fremgik det også, at piger kunne have fordel af at være sammen med voksne

kvinder i fængsel. Et særligt eksempel er fængslerne på Vestbredden, hvor fangerne sidder på grund af handlinger foretaget i protest mod de israelske besættelsesmyndigheder. Børnene synes her at kunne drage fordel af en vis følelse af ansvar for dem fra de politisk bevidste voksne fangers side.

Et andet generelt aspekt er spørgsmålet om aldersgrænser, såvel den alder, under hvilken børn ikke bør sættes sammen med voksne, som den alder, under hvilken de slet ikke bør frihedsberøves. Den første grænse var der stort set enighed om at sætte ved 18 år. For så vidt angår den anden, var der forslag fra 12 år og opefter. Uenigheden udsprang først og fremmest af meget forskellige historiske, kulturelle, sociale og politiske forudsætninger i de enkelte lande.

Der var almindelig enighed om, at der overalt fandtes katastrofal mangel på tilgængelige oplysninger om børn i fængsel, især børn i varetægt inden domfældelse eller anden afgørelse. Mange forskere havde måttet indhente informationer fra sekundære og tertiære kilder, idet de var blevet nægtet adgang til fængsler og forhindret i at få oplysninger fra de fængslede børn selv, ligesom de relevante myndigheder havde nægtet at udlevere materiale.

Konklusionen af de indsamlede rapporter og forskernes erfaringer på dette område var, at der mangler en troværdig, udtømmende og sammenlignelig statistik om børn i fængsel. De færreste fængselsstatistikker (hvis de overhovedet findes) sonderer mellem børn og voksne fanger, og denne mangel er endnu mere udpræget, når det drejer sig om børn i varetægt hos politiet eller i arresthuse.

Rapporterne viste, at mange lande anbringer børn i fængsel, fordi de ikke har andre steder at være, og myndighederne retfærdiggør dette med, at børnene har det bedre i fængsel end i frihed. Det kunne konstateres, at fattigdom, hjemløshed og analfabetisme er universelle karakteristika ved børn i fængsel. Der var enighed om, at statens pligt til at skabe lige opvækstmuligheder for alle børn ikke kan erstattes med at sætte de børn i fængsel, som er ofre for statens manglende opfyldelse af denne forpligtelse. Denne fremgangsmåde resulterer i, at børnene bliver tredobbelte ofre: De får ingen muligheder for udvikling, de berøves deres frihed, og de stigmatiseres som kriminelle.

Efter to dages arbejde i arbejdsgrupper og plenum nåede seminardeltagerne følgende hovedkonklusioner:

1. Udgangspunktet må være, at børn overhovedet ikke bør fængsles. Hvis det alligevel sker, må det forudsætte en rettergang, der garanterer beskyttelse af børns rettigheder, og anbringelse i egnede faciliteter med mulighed for en behandling, der svarer til børns behov.
2. Børn bør aldrig fængsles sammen med voksne. Undtagelse herfra bør kun ske, hvis staten kan bevise, at det er til barnets tarv.
3. At bruge fængsler som erstatning for sociale hjælpeforanstaltninger er en beklagelig praksis blandt stater, der tilsidesætter børns vigtigste rettigheder. Det kan ikke retfærdiggøres, at stater tyr til strafferetlige foranstaltninger i stedet for at yde ressourcer til løsning af sociale problemer.
4. Børn bør i sidste ende flyttes helt bort fra et strafferetssystem for voksne, baseret på repression, til et system af »juvenile justice«, baseret på sociale hjælpeforanstaltninger.

Staterne må forstå deres ansvar for børns udvikling, således at børn hverken gøres til ofre eller til kriminelle.

5. Problemet frihedsberøvede børn er i det store og hele dårligt belyst og ureguleret. Mangelen på processuelle garantier til beskyttelse af børns rettigheder er sammenkoblet med mangelen på information om børnenes skæbne.
6. Enhver lokal, national eller international aktivitet for at beskytte fængslede børns rettigheder kræver adgang til information og relevante retlige normer. Seminardeltagerne fandt, at adgangen til information er en væsentlig betingelse for deres fremtidige arbejde. Dette kræver forbedret statistik, men også formel anerkendelse af, at det er nødvendigt at overvåge fængslerne og rapportere om dem. Der bør arbejdes hen imod ensartede normer for børn i fængsel, især et forbud mod børn i fængsel sammen med voksne, og der bør udarbejdes internationalt acceptable minimum standarder for børn i fængsel.
7. DCI's projekt om børn i fængsel sammen med voksne er det første skridt til indsamling af information og sammenligning af erfaringer med hensyn til sådanne børns skæbne. Seminaret var starten på udviklingen af et program til beskyttelse af børns rettigheder i fængsel. Det første mål for programmet må være en samlet aktion imod, at børn fængsles sammen med voksne. Seminardeltagerne enedes om at videreudvikle den viden og de ideer, som rapporterne fra de enkelte lande indeholdt, ved at iværksætte yderligere forskning, offentliggøre de eksisterende forskningsresultater og starte lokale, nationale og internationale aktioner til beskyttelse af fængslede børns rettigheder.

Seminardeltagerne var enige om, at internationale aktioner skulle prioritere oprettelsen af et organ til forsvar for fængslede børns rettigheder. Erfaring har vist, at børn i fængsel ikke kan beskytte deres egne rettigheder. Nogen må gøre det for dem. FN-organisationer som UNICEF, Centeret i Wien, UNESCO, ILO og Menneskerettighedskommissionen bør kontaktes angående konklusioner og anbefalinger fra seminaret og anmodes om konkret og koordineret opmærksomhed og handling i relation til de problemer, som seminaret har afdækket. Der bør ligeledes ske henvendelse til internationale NGO'er.

Forslaget om at oprette et internationalt organ i lighed med ombudsmands-institutionen eller ideen om, at Firenze etablerer et internationalt center for børns rettigheder, kan være nyttige bidrag til disse formål.

Adresse: Lektor, lic. jur. Beth Grothe Nielsen
Institut for proces- og kriminalvidenskab
Aarhus Universitet
DK-8000 Århus C